

Sakhniy M. P. Folk education on Left Bank Ukraine (at the end of the XIXth – the beginning of the XXth).

The article deals with the process of creating a national education on the Left Bank of Ukraine at the end of the XIXth – the beginning of the XXth. The importance of county school with a three year studying created by M. Korf is highlighted in the article. Such schools were popular among the peasants. The government created new types of schools: church schools and ministerial schools. These schools were not popular because of hard control.

Keywords: county school, church school, ministerial school, temporary school, three year studying.

Степаненко Л. М.

**Київський інститут соціальних та культурних зв'язків
імені Святої Княгині Ольги**

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНИХ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглядається підготовка майбутніх психологів як цілісний процес. Проаналізовано мотивацію студентів до навчання. При визначенні рівнів готовності студентів до встановлення соціальних зв'язків враховано рівні сформованості кожного із визначених компонентів.

Ключові слова: підготовка майбутніх психологів, соціальні зв'язки, показники сформованості, критерії і рівні сформованості, мотивація.

Теоретична та практична підготовка майбутніх психологів є цілісною системою. Проте, на наш погляд, неправомірно мало уваги приділяється підготовці фахівців саме до соціальних зв'язків у майбутній роботі. Тому що соціальні зв'язки є невід'ємною частиною життя кожного члена суспільства, вони з'являються, розвиваються і зникають по мірі того, наскільки необхідні суб'єкту у даний час. Соціальні зв'язки є невід'ємною частиною потреб людини, вони є суспільним явищем. Соціальні зв'язки як продукт діяльності людини слугують задоволенню потреб особи або групи осіб. Ефективність діяльності соціальних зв'язків при цьому вимірюється тією мірою, якою задовольняється потреба при мінімумі моральних і матеріальних затрат, ресурсів.

Для перевірки ефективності дії розробленої нами були розроблені критерії та визначені рівні готовності майбутніх фахівців до соціальних зв'язків. Завдяки цим критеріям ми змогли виявляти ефективність сформованих знань.

Головною метою перевірки функціонування моделі в умовах вищого навчального закладу було сформулювати у майбутніх психологів знання та уміння із встановлення соціальних зв'язків та підготувати їх до такої діяльності.

Послідовність підготовки студентів від першого до п'ятого курсів передбачає дотримання наступності у формуванні педагогічних основ встановлення соціальних зв'язків у діяльності майбутніх психологів. Перспективність теоретико-практичної підготовки передбачає поетапність набуття інформації, формування знань студентів, розширення їхнього світогляду, збагачення їх як фахівців, спроможних застосовувати на практиці набуті знання.

Щоб визначити рівні готовності студентів-психологів до діяльності з реалізації особистістю соціальних зв'язків, ми вважали за доцільне враховувати рівні сформованості кожного із визначених компонентів: мотиваційного, когнітивно-навчального, процесуального, комунікативного та соціально-професійного.

У своїй майбутній професійній діяльності психолога сучасний студент повинен керуватися знаннями, отриманими під час навчання на різних курсах та із різних дисциплін. Наприклад, для допомоги у встановленню соціальних зв'язків клієнту потрібно вивчити, наскільки це можливо, історію його життя. Метод історії життя є релевантним засобом дослідження життєвої мобільності клієнта: він придатний для фіксації професійної кар'єри, виявлення моральних якостей, дає змогу стимулювати самостійне осмислення суб'єктом свого трудового життя, дає цілісний погляд на професійний шлях людини, досліджує процес зміни професії у єдності соціального та індивідуального, дає змогу аналізувати суб'єктивну різноманітність зовнішньо схожих об'єктивних дій і вчинків. Цей метод передбачає вільне, засноване на розумінні, спілкування психолога та клієнта.

Тому так важливо знати технології використання різноманітних форм роботи з клієнтами, яким ми вчимо студента упродовж п'яти років. Це базова інформація як українських психологів-практиків, так і зарубіжних. Майбутній фахівець повинен вміти доцільно їх використовувати, знати точне їхнє призначення.

Зазначимо, що майбутні психологи повинні мати певну підготовку у сфері соціальної роботи з різними категоріями "клієнтів" – від обдарованих дітей до кризових, від людей середнього віку – до пенсіонерів. А для цього важливо, щоб робота по допомозі клієнтам у встановленні соціальних зв'язків викликала в них усвідомлення необхідності і розуміння того, для чого потрібні базові знання, набуті у вищому навчальному закладі. Тоді вони вбачатимуть у своїй професії користь допомоги іншим, а також своїми знаннями завжди можна скористатися у житті, у спілкуванні. Цінність таких базових знань для них буде незаперечна.

Цікавими є погляди щодо мотивації студентів до навчання Е. Е. Карпової, Г. П. Климової, О. Э. Коваленко, В. Ю. Ковальчука,

І. М. Ковчиної, А. Ф. Лисенка [2; 3; 4; 5; 6; 7]. Дослідивши їх праці, ми виявили, що було визначено існування мотивації у студентів до навчання, було доведено важливість внутрішньої та зовнішньої мотивації, яка породжується навчальною діяльністю. Такі навчальні мотивації називаються соціальними і вони передбачають направленість підготовки студентів до високих ідеалів цінностей, таких як пізнавальні. Пізнавальні ідеали цінностей направлені на оволодіння знаннями, вони спрямовані на результат навчання. До соціальних цінностей також враховують творчі, які передбачають зацікавленість студентів у самовираженні в подальшій професійній діяльності.

Мета статті – розкрити діагностику сформованості професійних соціальних зв'язків у майбутніх фахівців вищих навчальних закладів та проаналізувати мотивацію студентів до навчання.

Мотивація, як доводить С. У. Гончаренко, це система мотивів або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки. У ролі мотивів можуть виступати уявлення та ідеї, почуття й переживання, що виражають матеріальні або духовні потреби людини. Одна й та сама діяльність може здійснюватися з різних мотивів. Значення мотивів для поведінки, діяльності й формування особистості дуже велике [1 с. 217]. Завдання педагога – виховати правильні мотивації у студентів.

Мотивація є спонукальною причиною дій і вчинків людини, основою мотивації є її потреби. Вступаючи на спеціальність “психологія”, майбутні студенти, насамперед, мотивують соціальну значущість підготовки до своєї майбутньої діяльності, на другому місці у них стоять мотиви до навчання, на третьому – особисті мотиви. Ці три групи мотивів адекватні рівням готовності майбутніх психологів до встановлення соціальних зв'язків: високий, середній, низький.

Ми вважаємо, що високий соціальний вплив психологічних знань спостерігається не в кожному акті взаємодії між клієнтом та професіоналом, між людьми загалом. Для того, щоб фахівець був здатний відчувати необхідність отримувати базову інформацію та формувати знання, вмів реалізувати їх у практичній діяльності, необхідно мати певний запас змісту навчальної інформації, належний рівень знань психології та педагогіки стосовно дорослих, їхніх дітей, сімей, а також вміти застосовувати це у своїй майбутній роботі.

Слабка навчально-методична підготовка, невеликий запас знань про особливості встановлення соціальних зв'язків, про їх вплив на життя людини в соціумі можуть призвести до неправильного їх використання у майбутній діяльності. Тому одним із критеріїв сформованості когнітивно-навчального компоненту виступає рівень знань майбутнього психолога, що відображає поінформованість його у розвитку соціального середовища, при якому

передбачається достатнє володіння інформацією про соціальні зв'язки населення на даному етапі розвитку українського суспільства. Рівень знань студентів про таку діяльність, їх готовність можна визначити безпосередньо через психолого-педагогічні розкриття питання про соціум.

Результатом процесу формування знань майбутніх психологів можуть виступати вміння студентів відтворювати інформацію, порівнювати, узагальнювати її базисні положення, встановлювати аналогії, займатися самостійною пізнавальною діяльністю. Психолог повинен уміти не лише відтворювати набуті знання, а й порівнювати, аналізувати тощо. Порівнюючи, вони мають вибрати основні ознаки своєї дії, технологічного процесу, передачі інформації іншим для порівняння, виявлення схожості й відмінності. Такі уміння сприяють технології аналізувати різні процеси і явища у майбутній діяльності із встановлення соціальних зв'язків.

Студенти повинні вміти узагальнювати набуту інформацію, яка базується на виокремленні найсуттєвіших ознак і спрямована на вміння аналізувати окремі життєві ситуації клієнтів, виділяти проблеми, порівнювати і доводити. Це і буде показником самостійної пізнавальної діяльності, коли майбутній психолог застосовує на практиці засвоєну інформацію для розв'язання багатьох завдань.

У цьому контексті необхідно звернути увагу на самостійність студентської роботи під час виконання визначених викладачем завдань. На цьому етапі необхідна допомога викладача-методиста, яка полягає у повідомленні способу діяльності і проектуванні результатів розумової діяльності, яка впливає на рівень сформованості знань, що дають змогу здійснювати діяльність із встановлення соціальних зв'язків.

Зазначимо, що студенти дуже активно цікавляться саме когнітивною психологією, яка є одним із провідних напрямів сучасної зарубіжної психології, вона визначає структуру й перебіг пізнавальних процесів людини. Когнітивна психологія значну увагу приділяє саме навчанню. З її позицій ефективне навчання можливе лише тоді, коли новий матеріал, пов'язаний з уже навченими знаннями й умінями, включається в існуючу когнітивну структуру, тобто ієрархічно організовану систему знань студентів [1, с. 168]. Кожна людина має свій когнітивний стиль.

Когнітивний стиль студента-психолога визначається як багатовимірний особистісний конструкт. У нашому дослідженні конструкт розглядається як сукупність індивідуальних специфічних та стійких характеристик здібностей до визначених способів обробки інформації та прийняття рішень, наприклад, толерантність-інтолерантність до невизначеності, чи когнітивна складність-простота, чи імпульсивність-самоконтроль, чи характеристики перцептивного стилю [8, с. 174].

Дослідження компонентів дозволило нам виділити рівні готовності

студентів до встановлення соціальних зв'язків у майбутній роботі. При поділі ми застосували традиційну систему рівнів: високий, середній, низький.

Для високого рівня сформованості когнітивно-навчального компонента характерне володіння глибоким запасом сформованих знань, вмінням встановлювати та пояснювати зв'язки теорії та практики, застосовувати їх у професійній діяльності, самостійно порівнювати, аналізувати, знаходити нерозв'язані проблеми, робити висновки. Сформовані знання в нових ситуаціях, наприклад, при проходженні практики, вирізняються самостійністю поповнення, гнучкістю, активністю мислення.

Для студентів із середнім рівнем готовності до встановлення соціальних зв'язків характерне володіння поверховими знаннями із психології загального характеру, виникнення певних труднощів при встановленні зв'язків теорії з практикою. Виникає потреба шукати аналогії, інколи самостійно актуалізувати набуті знання у знайомих ситуаціях. Здобуті знання не завжди використовують у нових ситуаціях, не знаходять шляхів їх поповнення.

Низький рівень сформованості досліджуваної якості характеризується відтворенням епізодичних, безсистемних знань, невмінням порівнювати окремі поняття, необхідністю допомоги викладача-методиста у відтворенні, актуалізації і поповненні.

Важливою складовою готовності студента-психолога до соціальних зв'язків є наявність процесуальних умінь, який передбачає уміння правильно застосовувати набуту інформацію та сформовані знання. Критеріями сформованості процесуального компонента є: відповідальність за власну діяльність, адекватність самооцінки, задоволення від виконуваної діяльності.

Високий рівень сформованості процесуального компонента характеризується позитивним ставленням до клієнтів, з якими потрібно працювати, оточуючих людей та навколишнього середовища, вивчення та впровадження в життя сформованих психологічних знань із застосування соціальних зв'язків, можливістю отримувати позитивні емоції від якісної передачі інформаційних знань іншим людям, об'єктивна оцінка власних результатів роботи, почуття незадоволення знаннями інших студентів, які менше поінформовані, бажання запропонувати власний шлях виконання завдання.

Середній рівень сформованості процесуального компонента характеризується: позитивним та спокійним ставленням до застосування прикладних умінь під час практичних або лабораторних занять, до знань з соціалізації особистості, соціальних зв'язків, хоча студент на цьому рівні може отримувати насолоду від якісного виконання роботи продуктивного характеру, але його самооцінка дещо завищена, не завжди адекватна виконаній роботі. Для цього рівня також характерне нейтральне ставлення

до праці колег, яка виконана на низькому рівні.

Низький рівень характеризується байдужим ставленням до психології, до соціальних зв'язків. На цьому рівні студент-психолог може отримувати задоволення лише від короточасної дії репродуктивного характеру, у нього завищеною самооцінкою.

При наявності будь-якого рівнів сформованості мотиваційного, когнітивно-навчального та процесуального компонентів готовності майбутнього психолога до встановлення соціальних зв'язків, не може йти мова про підготовку до професії без комунікативного компонента. Він характеризує готовність майбутнього психолога до діалогу з клієнтом, до спілкування, до здійснення консультування, до переконання у правильному шляху під час виконуваної діяльності. Майбутньому фахівцю будуть зустрічатися люди з різним рівнем сприйняття мови, умінням вести розмову, умінням висловлювати свої думки, правильна вимова необхідні у тій же мірі психологу, як і педагогу.

Вербальна комунікація є цілеспрямованим процесом передачі за допомогою мовного коду деякого смислового змісту. Комунікативну функцію мови часто вважають основною та первинною функцією. Але існує і невербальна комунікація, яка, з одного боку, може дублювати та підтримувати вербальну комунікацію, а з другого – може забезпечувати нецілеспрямовану передачу психологічного змісту, як емоційного, мотиваційного тощо [8, с. 176]

Високий рівень сформованості комунікативного компонента у студентів-психологів характеризують правильна вимова, вільне володіння українською мовою, закінченість речень, уміння вислухати іншу людину, толерантність до мови клієнта.

Середній рівень характеризується володінням українською мовою у достатній мірі, частково неправильна вимова, суржик, не завжди доведення своєї думки до логічного завершення.

Низький рівень характерний для студентів, які не звикли публічно виступати. Вони, як правило, не часто відповідають на заняттях, не беруть участі у виховних заходах, замкнені, мають мало друзів або зовсім їх не мають.

Вважаємо, що безпосередньо виміряти мотиваційний, змістовий, процесуальний та комунікативний компоненти готовності студентів-психологів до встановлення соціальних зв'язків ми не можемо. Вони проявляються у майбутніх фахівців, перш за все, через уміння застосовувати на практиці сформовані знання, через ставлення особи до соціальних цінностей і відтворюється у різних соціальних інститутах освітнього простору (позашкільних закладах для дітей, навчальних закладах всіх рівнів, психологічних центрах, реабілітаційних центрах для людей

похилого віку, притулках для дорослих тощо). Саме таким чином визначається рівень готовності до застосування своїх умінь студентами у певному виді діяльності – соціально-професійний компонент.

У нашому дослідженні при виявленні рівнів сформованості та якісної характеристики соціально-професійного компонента використовувалися уміння сприймати інформацію не тільки через її усвідомлення, а й через образне мислення, тобто проектування майбутньої соціально-правової діяльності.

Критеріями соціально-професійного компонента виступають: процес діяльності, її результати, самостійність у виконанні, творчість.

Високий рівень соціально-професійного компонента характеризується бажанням студента-психолога створити і удосконалити соціальне середовище майбутнього психолога. Студенти вільно володіють складними знаннями із психології, зокрема вміють виокремлювати ситуації зі встановлення соціальних зв'язків, творчо підходять до виконання поставленої мети, не зупиняються перед труднощами, проявляють ініціативу у створенні нових форм діяльності, використовуючи набуті уміння, досягають значних результатів у практичній роботі.

Середній рівень підготовки студентів до майбутнього фаху, зокрема встановлення соціальних зв'язків, характеризується стійким бажанням відтворювати вже пройдені ситуації. Студенти володіють технологіями встановлення соціальних зв'язків, виконують завдання репродуктивного характеру, з появою труднощів звертаються за допомогою до літератури, психологічних та інших словників, проведених тренінгових занять та рольових ігор, самостійно виконують певні завдання, іноді за допомогою методиста-педагога досягають часткових результатів у своїй діяльності.

Низький рівень сформованості соціально-професійного компонента полягає у нестійкому, короточасному бажанні передавати знання із встановлення соціальних зв'язків при роботі психолога, певною мірою володіють відпрацьованими на попередніх заняттях технологіями застосування таких знань, виконують завдання із значною допомогою, результати незначні або відсутні.

Висновки. Отже, у дослідженні простежується чіткий взаємозв'язок між рівнями кожного виявленого компонента. Так, наявність сформованих знань і позитивно-емоційне ставлення до встановлення соціальних зв'язків є ознакою професійного прагнення студента до виконання своїх функціональних обов'язків із психологічної допомоги населенню, самостійності і досягнення значних результатів таких дій.

Певна сума знань із встановлення соціальних зв'язків, якою володіє студент-психолог, позитивне ставлення до майбутньої професійної діяльності є основою стійкого бажання майбутнього фахівця бути готовим до

нових форм та методів роботи, що простежується у конкретних результатах.

Низька поінформованість студента про соціальні зв'язки, частково негативне або повністю негативне ставлення до соціальних цінностей, низька вмотивованість до роботи з клієнтами є ознакою нестійкого бажання займатись обраним фахом.

Відзначимо, що у процесі дослідно-експериментальної роботи ми спостерігали і відсутність такої залежності. Тобто студенти-психологи мали, наприклад, високий рівень когнітивно-навчального компонента, але не володіли процесуальним компонентом, і середній – соціально-професійним. Тому ми прийняли неперервне нормування показників і визначили суму балів, яка більш об'єктивно характеризує рівень готовності майбутніх соціальних педагогів до соціально-правової діяльності.

Отже, представлені показники критеріїв та рівні готовності студентів до встановлення соціальних зв'язків дають можливість експериментально перевірити ефективність запропонованих нами інноваційних методів.

Використана література:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К. : Либідь, 1977. – 376 с.
2. Карпова Э. Э. Категория качества в теории и практике подготовки учителя к профессиональной деятельности: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Одесский гос. пед. ин-т им. К. Д. Ушинского. – О., 1993. – 290 л. – Библиогр.: л. 172–188.
3. Климова Г. П. Образование как феномен цивилизации: дис. ... доктора филос. наук: 09.00.03 / Национальная юрид. академия Украины им. Ярослава Мудрого. – Х., 1997. – 418 л.
4. Коваленко Е. Э. Дидактические основы профессионально-методической подготовки преподавателей специальных дисциплин: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Институт педагогики и психологии проф. образования АПН Украины. – Х., 1999. – 407 с. – Библиогр.: л. 382-407. Затв. 27.06.2000 № 10-06/6.
5. Ковальчук В. Ю. Модернізація професійної та світоглядної методології підготовки сучасного вчителя: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Інститут вищої освіти АПН України. – К., 2005. – 406 арк. – Библиогр. : арк. 367-396. Затв. 12.10.06 № 11-06/9.
6. Ковчина І. М. Підготовка студентів до соціально-правового захисту особистості: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А.Й.Капської. – Вид. 2-ге, переробл. – К. : НПУ, 2005. – 196 с.
7. Линенко А. Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01; 13.00.04 / АПН Украины, Институт педагогики и психологии проф. – К., 1996. – 403 с. Захист 14.03.1997.
8. Современный психологический словарь / сост. и общ. ред. Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко. – М. : АСТ; СПб: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2007. – 490, [6] с.

СТЕПАНЕНКО Л. М. Диагностика сформированности профессиональных социальных связей у будущих специалистов высших учебных заведений.

В статье рассматривается подготовка будущих психологов как целостный процесс. Проанализировано мотивацию студентов к учебе. При определении уровней готовности студентов к установлению социальных связей учтены уровни сформированности каждого из определенных компонентов.

Ключевые слова: *подготовка будущих психологов, социальные связи, показатели сформированности, критерии и уровни сформированности, мотивация.*

STEPANENKO L. M. Diagnosis of formation of professional social relations by future specialists of higher educational institutions.

The training of future psychologists as integral process is considered in the article. Students' motivation for study has been analyzed. In determining of levels of student's readiness to establish social connections, levels of formation of each of certain components have been considered.

Keywords: the training of future psychologists, social connections, indicators of formation, formedness criteria and levels, motivation.

Тимошенко Ю. О.
Національний університет фізичного
виховання і спорту України

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ (1930-ТІ РР.)

З'ясовано процес становлення і формування закладів освіти в сфері фізичної культури, його історичні особливості й тенденції. Показано організацію навчального процесу в інституті й технікумах, повсякденне життя і побут студентів, появу спортивних шкіл. Обґрунтовується думка, що фізична культура в досліджуваний період виконувала не тільки спортивну чи оздоровчу функції, але й, переважно, ідеологічну. Крізь призму історії фізичної культури розкривається соціальна історія радянської України.

Ключові слова: фізична культура, інститут, технікум, освіта.

Будь-який дослідник минувшини мусить пам'ятати застереження Аристотеля з приводу того, що люди бажають і говорять дуже часто не одне й те саме. Інколи вони говорять найпрекрасніші слова, а бажають лише того, що видається вигідним. Із наведених фактів можемо зробити висновок, що фактично спорт у ці роки існує як би у двох реальностях. В одній – справжній, життєвій реальності – він культивується значною кількістю людей, які долають величезні труднощі: бідність, брак найнеобхіднішого, відсутність інвентаря – аби мати улюблене заняття. В іншій – сучасними словами, віртуальній реальності – мільйони (і ніяк не менше) спортсменів загартовують своє здоров'я для наступних перемог і незначні проблеми лише додають їм азарту. Цю реальність унаочнюють фізкультурні паради, вона відбита в кіно і газетних кліше. Але спорт у цьому випадку не є особливим – у такому роздвоєному житті існували всі громадяни СРСР, ця роздвоєність пронизує всі сфери радянського суспільства.

Робота виконана в межах планової теми НДР кафедри соціально-гуманітарних дисциплін “Парадигма здорового способу життя в дискурсах фізичного виховання і спорту” (номер державної реєстрації 0111U001716).

Мета дослідження – з'ясувати становлення фізкультурної освіти.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють 1920-30-ті рр.

Об'єктом дослідження є фізична культура і спорт у Радянському Союзі, зокрема в УРСР, у 1920-30-ті рр.